

TATIKIOS (TÜRK ASILLI BİR BİZANS KUMANDANI)

IŞIN DEMİRKENT

Bizans İmparatorluğu, XI. yüzyılda Selçuklu Türklerinin Anadolu'ya girişleri ve kısa sürede Ege ve Marmara Denizi kıyılarına kadar ulaşan akınları sonucunda Türkler ile yoğun bir ilişki içine girdi. İmparatorluğun yabancıları bünyesinde toplama politikasına uygun olarak Türkler de, çeşitli milletlerden gelenler gibi, ya göç etmek ya da esir alınıp getirilmek suretiyle Bizans dünyasına katıldı. Bunlar arasında birçok kişinin, saray unvanları bahşedilerek aristokrat sınıf içinde yer aldığını ve özellikle askerî alanda yüksek mevkilere çıktığını görüyoruz¹. Bu dönem hakkında bilgi veren Bizans kaynakları, devlet hizmetinde ve orduda görev almış olan Türkler'den bahsetmişlerdir. Bu şahıslar arasında önemli bir mevkie yükselen ilk Türk, Tatiki-os'tur².

¹ Tatikios gibi yine Komnenoslar hanedanı zamanında yaşamış ve imparator Aleksios'un oğlu imparator Ioannes Komnenos (1118-1143) döneminin *mezas domestikos*'u ve imparatorun en yakın dostlarından biri olan I.Aksukhos hakkında geniş bilgi için bk. I.Demirkent, "Komnenos Hanedanının Büyük Başkumandanı: Türk Asıllı Ioannes Aksukhos", *Belleten*, LX (Nisan 1996), sayı 227, s.59-72.

² Anna Komnene (*Alexiade*, nşr. ve trc. B.Leib, *Anna Comnène. Alexiade*, 3 cilt, Paris 1937, Kitap IV, iv, 3, trc. B.Leib, *age*, I, s.151) Tatikios için "Sarsen" asıllı diye yazmıştır. Ancak Anna "Sarsen" ifadesiyle herhalde onun müslüman biri olduğunu kastetmek istemiş olmalıdır. Zira bu dönemde Bizans'ın Anadolu'da Araplar ile değil Türklerle teması vardır; aynı görüşü paylaşan G.Moravcsik (*Byzantinoturcica* II, *Sprachreste der Türkvölker in den Byzantinischen Quellen*, Leiden 1983, s.302) ve C.M.Brand, "The Turkish Element in Byzantium, Eleventh-Twelfth Centuries", *Dumbarton Oaks Papers*, 43 (1989), s.3) da Tatikios'un Türk asıllı olduğunu yazarlar. Tatikios hakkında ayrıca bk. F.Chalandon, *Les Comnène. Etudes sur l'Empire Byzantin aux XIe et XIIe siècles (Essai sur le règne d'Alexis Ier Comnène 1081-1118)*, Paris 1900, s.76, 100 vd., 106 n.3, 109, 112, 118, 125, 178, 191, 194, 199-202, 205, 215, 233; ayn. mlf., *Histoire de la première croisade*, Paris 1925, s.162, 167, 178, 191-194; G.Buckler, *Anna Comnena*, Oxford 1929, s.18, 143, 255, 360, 379, 383, 415, 425, 463, 466, 469, 500; R.Grousset, *Histoire des Croisades et du royaume Franc de Jérusalem*, Paris 1934-36, I, s.27, 31, 80 vd.; S.Runciman, *A History of the Crusades*, London 1951, Türkçe trc. F.İşiltan, *Haçlı Seferleri Tarihi*, TTK Yay., Ankara 1986, I, s.138 n.7, 141, 144, 146, 148, 172, 174, 231 vd., 255, 260; B.Skoulatos, *Les personnages byzantins de l'Alexiade*, Louvain 1980, s.287-292.

İmparator I.Aleksios Komnenos (1081-1118)'un en güvendiği kumandanlarından biri ve yakın dostu olan Tatikios'un hayatı ve faaliyetleri hakkında bize imparatorun kızı prenses Anna Komnene'nin babasının hayatını konu alan tanınmış eseri *Alexiade*³ ile, Anna'nın kocası caesar Nikephoros Bryennios'un kaleme aldığı tarih eseri⁴ bilgi vermektedirler. Ayrıca Birinci Haçlı Seferi'ni anlatan çoğu çağdaş Haçlı eser ve yazarları, *Gesta Francorum*, Albertus Aquensis, Raimundus Aguilers, Tudebodus, Guibertus Novigenti, Baldricus ve Willermus Tyrensis İznik ve Antakya kuşatmaları sırasındaki olaylar içinde Tatikios'tan bahsetmişlerdir⁵.

Anna Komnene'nin kaydına göre, müthiş bir savaşçı ve çarpışmalarda soğukkanlılığını kaybetmeyen, gözü pek bir kumandan olan Tatikios hür soydan gelmiyordu. Tatikios'un babası, Anna'nın büyükbabası *dux* Ioannes Komnenos tarafından bir yağma saldırısı sırasında esir alınmıştı⁶. Ne var ki

³ Anna Komnene, nşr. ve trc. B.Leib, *age*, I, 151, II, 67-70, 72, 83, -86, 97, 109, 171, 175, 182, 193, III, 12, 13, 17, 18, 20, 40, 42, 45, 160. trc. E.R.A.Sewter, *The Alexiad of Anna Komnene*, Penguin Books 1969, s.141, 201-203, 205, 213-215, 232, 279, 282, 288, 299, 336, 337, 341, 343, 360, 363, 449, trc.D.R.Reinsch, *Alexias. Anna Komnene*, Köln 1996, s. 149, 217-19, 221, 231 vd., 242, 252, 304, 307, 313, 323, 365 vd., 370, 372, 389, 392, 394, 490.

⁴ *Nicephori Bryennii Commentarii*, nşr. A.Meineke, *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae (kısaltması CSHB)*, Bonn 1836, s.86 vd., 150; nşr. P.Gautier, *Nicephori Bryennii Historiarum Libri Quattuor, Corpus Fontium Historiae Byzantinae 9*, Brussels 1975, IV, 20, 287, 289. O.Kazanlı'nın "Tarihî Hauralar" adıyla Türkçeye tercüme ettiği Bryennios'un eseri hâlâ basılmamıştır. Eserin Fransızcaya tercümesi ise H.Gregoire tarafından (*Byzantion*, 23 (1953), s.469-530 ve 25/27 (1955/57), s.881-926) yapılmıştır.

⁵ *Gesta Francorum et Aliorum Hierosolimitanorum, (The Deeds of the Franks and the Other Pilgrims to Jerusalem)*, yay. R.Hill, Oxford 1962, s.34 (Tetigus); Albertus Aquensis, *Liber Christianae Expeditionis pro Ereptione, Emundatione et Restitutione Sanctae Hierosolymitanae Ecclesiae, Recueil des Historiens des Croisades (kısaltması RHC occ.)*, IV, II, 22, s.315, trc. H.Hefe, *Albert von Aachen. Geschichte des ersten Kreuzzuges*, I, Jena 1923, s.62 (Tatinus); Raimundus Aguilers, *Historia Francorum qui ceperunt Iherusalem*, *RHC occ.*, III, 6, s.245-46, trc. J.H. ve L.L.Hill, *Raymond d'Aguilers*, Philadelphia 1968, s.36, 37 (Tatic); Tudebodus, *Historia peregrinorum euntium Jerusalem ad liberandum Sanctum Sepulcrum de potestate eyhnicorum*, *RHC occ.*, III, s.135, 189 (Tetigus); Guibertus Novigenti, *Historia quaedicitur Gesta Dei per Francos*, *RHC occ.*, IV, IV, 10, s.175 (Tetigus); Baldricus, *Historia Jerosolimitana*, *RHC occ.*, IV, s.44 (Tagingus); Willermus Tyrensis, *Historia rerum in partibus transmarinis gestarum*, *RHC occ.*, I, II, 23, s.107, III, 11, s.126, IV, 21, s.186, VI, 11, s.252, trc.Kausler, *Geschichte der Kreuzzüge und Königreichs Jerusalem*, Stuttgart 1844, s.56, 66, 101, 140 (Taninus).

⁶ Anna Komnene (Kitap IV, IV, 3, trc.B.Leib, *age*, I, s.151) "o sırada *mezas primikerios* olan Tatikios, Akhrida çevresinde oturan Türklere kumanda ediyordu; bu şahıs son derecede cesur ve savaşta çok soğukkanlı biri olmasına rağmen asil bir aileden değildi. Zira bir Sarasen olan babası, benim baba yönünden büyükbabam olan Ioannes Komnenos tarafından esir alınmıştı" diye yazmaktadır.

Anna, bu olayın hangi tarihte cereyan ettiğini kaydetmemiştir. Bununla beraber, büyük bir ihtimalle Tatikios da babası ile birlikte esir alınmış olmalıdır ki, o takdirde bu olayı 1057 yılından sonraki bir tarihe yerleştirmek gerekecektir. Çünkü Nikephoros Bryennios eserinde, Tatikios'un imparator Aleksios ile aynı yaşta olduğunu ve onunla beraber yetişip büyüdüğünü yazmıştır⁷. Aleksios'un doğumu için 1057 yılı kabul edildiğine göre, Tatikios da aynı yıl, yani 1057'de doğmuş olmalıdır.

Anna Komnene'nin, eserinde yabancılar için hemen hemen hiçbir methedici söz kullanmamasına rağmen, Tatikios'u cesareti ve savaşçılığının yanı sıra temkinli ve uzakgörüşe sahip bir kişi olarak övmesi dikkat çekicidir. Tatikios için Bryennios'un ifadesi de aynı şekilde övgülerle doludur; onun imparatora bağlılığını ve ileri görüşlü kişiliğini dile getirmiştir. Aynı zamanda Bryennios, Tatikios'un âdeta imparator Aleksios'un ailesinden biriymiş gibi olduğunu kaydetmiş ve böylece onunla Aleksios arasındaki samimiyeti vurgulamak istemiştir⁸. Tatikios ile ilgili olarak Anna'nın şöyle bir kaydı da vardır: Anna babasının sonraları dizinden duyduğu ağrıya her ikisi polo⁹ oynarken istemeyerek Tatikios'un sebep olduğunu yazmıştır¹⁰. Anna Komnene ve N.Bryennios'un hiç değinmedikleri fakat Haçlı yazarları tarafından dile getirilen bir husus da, Tatikios'un burnunun kesik olduğu ve onun burnunun yerinde altundan yapılmış takma bir burun taşıdığıdır¹¹.

Tatikios, ilk kez, 1078 yılında genç kumandan Aleksios Komnenos'un yanında, imparator III.Nikephoros Botaneiates'e¹² karşı ayaklanan Dyrrhak-

⁷ Bryennios, nşr. P.Gautier, *age*, IV, 20, s.289.

⁸ Bryennios, nşr. P.Gautier, *age*, aynı yer.

⁹ Çok eski zamanlardan beri bir Orta-Asya oyunu olan "Polo" nun Bizans'da da büyük bir zevkle oynandığına dair kaynaklarda bilgi vardır; bu oyunun nasıl oynandığını tarihçi Ioannes Kinnamos eseri *Historia*'da ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır, bk. I.Demirkent, *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı*, TTK Yay., Ankara 2001, s.189 vd.

¹⁰ Anna Komnene, *Kitap XIV*, IV, 2, trc. B.Leib, *age*, s.160.

¹¹ Burnunun kesik oluşu Haçlı yazarlar tarafından kaydedilmiştir; Raymond d'Aguilers, *RHC occ.*, III, s.245: "Tatic, naribus truncus" [burnundan sakat Tatic]; Albertus Aquensis, *RHC occ.*, IV, s.315: "Tatinus quidam truncati nasi" [Kesik burunlu Tatinus]; Guibert, *RHC occ.*, IV, s.175: "Tetigus ... vir siquidem gravis aevo, sed naso, qua nescio occasione, deciso, et id utens aureo" [Tetigus ... eğer gerçekten doğruysa yaşamı bakımından can sıkıcı fakat bilinmeyen bir sebeple burnu kesilince, altundan bir burun kullanan adam].

¹² 1078-1081 yılları arasında hüküm süren III.Nikephoros da bir önceki imparator VII.Mikhail Dukas'a isyan ederek onu hükümdarlıktan feragat etmeye zorlayıp tahta çıkmıştı.

hion valisi Nikephoros Basilakes'in¹³ isyanının bastırılması olayında karşımıza çıkmaktadır. Bryennios'a göre, Aleksios Komnenos asi Basilakes'in üzerine yürüyüp Vardar Nehri kenarında ordugâhını kurduğu sırada, Basilakes'in onun ordugâhına ani bir saldırı hazırladığını Aleksios'a haber veren de Tatikios olmuştur¹⁴. Herhalde asinin hareketini kontrol için etrafa yollanan gözcülerin başında bulunan Tatikios geri dönüp geldiğinde Aleksios'a, düşmanın yakın bir yerde olduğunu ve geceleyin ordugâha saldırmayı plânladığını söylemişti. Bunun üzerine Aleksios ona, gördüğünün gerçekten Basilakes olduğuna emin olup olmadığını sormuş, Tatikios da Basilakes'in birliklerine önce dur, sonra hareket emrini verirken sesini işittiğini, hatta yayından kendisine bir ok fırlatıldığını bildirince Aleksios bu saldırıyı sonuçsuz bırakmak üzere ordugâhın her tarafında meşaleler yakılmasını ve sabaha kadar söndürülmemesini emrederek bütün ordusunu yanına alıp ordugâhtan çıkmış ve ormanlık bir yerde gizlenmişti. Gerçekten de Basilakes ordugâha gece saldırdığında her tarafı boş bulmuş, oyuna getirildiğini anlamış ve daha ordugâhtan çıkarken Aleksios'un ordusunun hücumuna uğramıştı. Bütün gece süren çarpışmadan sonra Basilakes kaçmayı başarmışsa da, kısa bir zaman sonra artık mücadelenin yararsız olduğunu gören kendi adamları tarafından Aleksios'a teslim edilmişti¹⁵. İşte bu olay dolayısıyla Tatikios'un ilk faaliyetini tesbit etmiş oluyoruz.

Tatikios, Aleksios Komnenos'un 1081 Nisan'ında imparatorluk tahtına yükselmesiyle onun tarafından *mezas primikerios* rütbesiyle taltif edildi¹⁶. Böyle bir mevki daha önce yoktu. Aleksios'un bunu arkadaşı ve dostu Tatikios için yeni ihdas ettiği anlaşılıyor. Aleksios'un tahta çıktığı 1081 yılının sonbaharında Dyrrhakhion üzerinden Epiros bölgesine başlayan ilk Norman seferine karşı yapılan harekâta Tatikios'un imparatorun yanında savaşa katıldığını ve Okhrida çevresinde yaşayan Türklerin kumandasını üzerine aldığını görüyoruz. Ancak yıllarca süren (1081-1085) bu mücadele sırasında Anna Komnene onun adından sadece bir defa bahsetmiştir. Biz, Bizans'ın Normanlara karşı dört yıl süren bu savaşı Venedik donanması ile Süleyman-

¹³ Basilakes için bk. *Oxford Dictionary of Byzantium*, I, s.262 vd.; A.P.Kazhdan, *Armjane v sostave gospodstvujuščego klassa Vizantijskoj imperii v XI-XII vv.*, Erevan 1975, s.103-106.

¹⁴ Bryennios, *age*, *CSHB*, s.150, nşr. P.Gautier, *age*, IV, 20, s.289.

¹⁵ Basilakes'in isyanını anlatan Anna Komnene (Kitap I, vi-ix, 1-6, trc. B.Leib, *age*, I, s.28-36)'nin bu olaylar içinde Tatikios'un adından bahsetmemesi çok iluhafur.

¹⁶ Tatikios bu sırada *mezas primikerios* unvanına sahipti, bk. Anna Komnene, Kitap IV, iv, 3, trc. B.Leib, *age*, I, s.151.

şah'ın imparatorun ricası üzerine gönderdiği 7000 kişilik bir ordunun yardımını sayesinde¹⁷ ve ancak Norman reisi Robert Guiscard'ın ölümü sonucunda başarıya ulaştırarak Epiros, Makedonya ve Tesalya bölgelerini Norman istilâsından kurtarabildiğini söylemekle yetineceğiz.

Tarih kitaplarında bundan sonra Tatikios'un adı İznik'i elinde tutan Ebulkasım ile Bizans'ın giriştiği mücadeleler dolayısıyla geçer. Norman savaşının son bulmasından sonra 1085 yılının sonunda İstanbul'a dönen imparator Aleksios, Süleymanşah'ın Çukurova bölgesini ve Antakya'yı zaptetmek üzere güneye giderken başkenti İznik'in idaresiyle görevlendirdiği kumandanı Ebulkasım'ın, iki taraf arasında 1081'de yapılan Dragos Suyu Anlaşması'nın şartlarını bozarak Bizans arazisine akınlar düzenlediğini ve Türklerin yeniden İstanbul yakınına kadar ilerlemiş olduğunu gördü¹⁸. Aleksios derhal karşı saldırıya geçerek Türk akıncılarını kıyı bölgelerinden uzaklaştırdı, Anna'nın ifadesine göre bundan sonra Tatikios imparator Aleksios'un emriyle İznik'te hüküm süren Ebulkasım'a karşı gönderilmiştir¹⁹. Burada üzerinde durmak istediğimiz husus bu mücadelenin ne zaman yapılmış olduğudur? XX.yüzyılın başında yaşamış Bizans tarihçisi F.Chalandon'dan itibaren Batılı tarihçiler Tatikios'un bu seferinin 1086 yılına doğru yapıldığı görüşündedirler. Halbuki kronolojisi hiç de açık olmayan Anna'nın kaydına dayanarak böyle bir netice çıkarmak pek mümkün görünmüyor. Bu konuda başka bir kaynağın, yani İbnü'l-Esir'in verdiği bilgiler²⁰ bize ışık tutmaktadır ve biz bu kaynağın kayıtlarından faydalanarak tarihî açıdan bir sonuca varmaya çalışmaktayız. Bu bilgilere göre, aslında bu seferin en erken 1087 yılı ilkbaharından sonra yapılmış olması gerekmektedir. Bunun neden böyle olması gerektiğini ise aşağıda belirteceğiz. Ama bu arada Anna tarafından daha sonra anlatılan fakat olayların akışına dayanarak tarih bakımından daha önceye alınması gereken Tatikios'un başka bir seferi de vardır²¹. Bu düşüncemize uygun olarak 1086 - 1087 yıllarının olaylarını sıralarken önce bu Gemlik seferini anlatmalıyız:

¹⁷ Süleymanşah'ın yardımcı birlikler yollaması hakkında bk. Anna Komnene, Kitap V, v. 2, trc. B.Leib, *age*, II, s.23; krş. F.Chalandon, *age*, s.89.

¹⁸ Krş. I.Demirkent, *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I.Kılıç Arslan*, TTK Yay., Ankara 1996, s.9.

¹⁹ Anna Komnene, Kitap VI, x, 2-7, trc. B.Leib, *age*, II, s.67-70; krş. F.Chalandon, *age*, s.100 vd.; I.Demirkent, *age*, s.9 vdd.

²⁰ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, Beyrut 1965/66, X, s.148, 160, Türkçe trc. A.Özaydın, *İbnü'l-Esir el-Kâmil fi't-Tarih Tercümesi, İslâm Tarihi*, İstanbul 1987, X, s.136, 145.

²¹ Anna Komnene, Kitap VI, x, 5-7, trc. B.Leib, *age*, II, s.69 vd.

İmparator Aleksios, Ebulkasım'ın sadece Marmara'nın kuzeyini değil güney kıyıları da ele geçirdiğini, bu arada Gemlik (Kios)'i de zaptettiğini ve burada gemiler inşa ettirerek Bizans'a karşı bir filo hazırlamakta olduğunu haber alınca böyle bir girişimin imparatorluk için ne tehlikeli sonuçlar doğuracağını farkettiler. Bu sebeple Ebulkasım'ın girişimini durdurmak üzere derhal harekete geçti. Bizans donanmasını kumandan Manuel Butumites idaresinde Gemlik'e yollayarak Ebulkasım'ın o sırada herhalde çoğu kıyıda bulunan gemilerini yakmakla görevlendirdi. Diğer taraftan Tatikios'un kumandasında büyükçe bir orduyu da karadan Ebulkasım'ın üzerine göndermeyi ihmal etmedi (1086). Manuel Butumites'in idaresindeki filoya karşı koymayacağını anlayan ve Tatikios'un gelişiyi de hem karadan hem denizden sıkıştırılıp kısa süre içinde düşeceğini anlayan Ebulkasım birliklerine daha iyi hareket imkânı sağlayacağını tahmin ettiği Halykas veya Kyparissos²² denilen bir yere çekildi. Manuel Gemlik'deki Türk gemilerini yakarken, ertesi gün Tatikios da Gemlik yakınına vardı ve Ebulkasım'ın birliklerinin karşısında stratejik bakımdan iyi bir yerde karargâh kurdu. Tatikios 15 gün boyunca sabahın erken saatlerinden akşama kadar Ebulkasım'ın birliklerine devamlı saldırılarda bulundu. Fakat iki taraf arasında bazen küçük bazen biraz daha büyük çapta cereyan eden bu çatışmalar sonuç vermemekteydi. Ebulkasım Bizans saldırılarına şiddetle karşı koyuyordu. Nihayet Tatikios arazinin elverişsiz olmasından dolayı ciddi bir savaşa girmeyi pek akıllıca bulmamasına rağmen, ordusu içinde bulunan Frankların zorlamasıyla ve Ebulkasım'ın da durmadan takviye aldığını bildiğinden bu işe son noktayı koymak üzere kesin savaşa karar verdi. Ertesi sabah şafak vaktinde Ebulkasım'ın birliklerinin üzerine saldırdı. Bu savaşta Ebulkasım yenildi; adamlarının bir çoğu ya öldü, ya esir düştü. Kendisi dahil geriye kalanlar ise kaçarak İznik'e gittiler. Tatikios'un askerlerine gelince savaş alanında ele geçirdikleri bütün ganimeti topladıktan sonra karargâhlarına döndüler. Tatikios savaşı kazanmış olmasına rağmen İznik üzerine yürüyemedi; herhalde bu iş için ordusunun yeterli güce sahip olmadığını düşünmüştü.

İşte ancak bu çatışmadan sonra, Anna'nın eserinde daha önceye koymuş olmasına rağmen, 1087 yılı ilkbaharı sonunda Tatikios'un İznik önüne yürüyüşü olayı gerçekleşmiş olmalıdır. Bize bu olayın tarihini tesbit etme fırsatını ise, yukarıda değinmiş olduğumuz gibi, İbnü'l-Esir'in verdiği bilgiler sağ-

²² Bu isimler başka kaynaklarda geçmez; yerlerinin neresi olduğu bugüne kadar tesbit edilememiştir.

lamaktadır²³. Bu arada Anna'nın ifadesinden Tatikios'un İznik seferi ile emîr Porsuk'un İznik üzerine yürüyüşünün aynı tarihlere rastladığını öğrenmiş bulunuyoruz. O halde Anna'nın bu olay için verdiği 1086 yılında emîr Porsuk gerçekten Anadolu'ya gelebilmiş mi idi? Zira İbnü'l-Esîr'in kaydına göre emîr Porsuk'un 1086 senesinde nerede olduğunu ve ne yaptığını öğrenmek imkânımız var: İbnü'l-Esîr'e göre, Sultan Melikşah 479 (1086/87) yılının Cemaziyülâhir'inde (Eylül/Ekim 1086) İsfahan'dan yola çıkıp Musul üzerine yönelmişti. Öncü birliklerinin başında emîr Porsuk, Bozan ve diğer beyler vardı. Sultan, Receb (Ekim/Kasım 1086) ayında Musul'a ve oradan Harran'a ulaşmıştı. Bundan sonra Urfa ve Caber'i ele geçirip yolda Menbic şehrini de zaptettikten sonra Haleb üzerine yürümüş ve şehre hâkim olmuştu. İbnü'l-Esîr'in bu ifadesinden emîr Porsuk'un bu sefer sırasında sultanın yanında olduğu sonucu çıkmaktadır. Çünkü Haleb'den sonra Zilhicce (Mart 1087) ayında Bağdat'a giden Sultan Melikşah burada en az bir ay kalmış ve ancak 480 yılı Safer (Mayıs 1087) ayında oradan ayrılmış, bu arada kızını Muharrem ayında (Nisan 1087) Abbâsî halifesi ile evlendirmişti. İşte İbnü'l-Esîr, bu düğün törenleri sırasında hilâfet sarayına gönderilen sultanın kızının çeyizinin önünde emîr Porsuk'un bulunduğunu yazmıştır. O halde, 1086 Eylül'ünden itibaren emîr Porsuk'un sultanın seferine kauldığını ve onun yanında olduğunu, 1087 Nisan'ında da Porsuk'un hâlâ sultanın yanında Bağdat'ta bulunduğunu görüyoruz. Esasen İbnü'l-Esîr bu süre içinde Porsuk'un sultanın yanından herhangi bir görev ile ayrıldığına dair hiçbir şey yazmamıştır. Üstelik Anna'nın kaydına göre Anadolu'yu geçip İznik önüne gelmek için belli bir zamana ihtiyacı olan Porsuk'un İznik önüne geldikten sonra şehri 3 ay kuşatması ve Nisan ayına kadar tekrar Bağdat'a dönüp evlenme töreninde hazır bulunması zaman açısından mümkün görünmemektedir. İşte bu olaylara dayanarak biz, Porsuk'un 1086 yazından 1087 Nisan ayına kadar doğuda bulunduğunu ve onun sultan tarafından ancak 1087 ilkbaharında büyükçe bir orduyla İznik üzerine gönderilmiş olduğunu düşünüyoruz.

Böyle bir açıklama yaptıktan sonra tarihî akışı takip ettiğimizde, Gemlik önünde yaşanan bu olayları müteakip imparator Aleksios'un yenilgiye uğrayan Ebulkasım'ın artık bütün gücünü kırmanın ve İznik'i ele geçirmenin mümkün olduğunu plânlamaya başladığını görüyoruz²⁴. Bu sebeple o, me-

²³ İbnü'l-Esîr, aynı yer.

²⁴ Anna Komnene (Kitap VI, x, 24, trc. B.Leib, age, II, s.67 vd.) babası imparator Aleksios'un Ebulkasım'ı barış istemek zorunda bıraktığını fakat yine de onun sözüne güvenmediğini

gas primikerios Tatikios'u yeniden Ebulkasım'ın üzerine yollamaya karar verdi ve Tatikios da, Frank askerleriyle takviye edilmiş ordusu ile İznik önüne geldi. Anna'nın ifadesine göre²⁵ Tatikios yola çıkmadan önce imparator ona, Türklere büyük bir ihtiyatla yaklaşmasını ve Türkleri ancak şehir surlarının dışında yakalayacak olursa taarruz etmesini söylemişti. İmparator tarafından bu şekilde uyarılmış olarak yola çıkan Tatikios, İznik önüne gelip askerlerini savaş düzenine sokarken Türkler aniden 200 kişilik bir kuvvetle şehirden çıkıp Bizanslılara hücum ettiler. Fakat Tatikios'un ordusunda bulunan ve sayıları Türklerden az olmayan Franklar, uzun mızraklarıyla karşı saldırıya geçip bu hücumu durdurdular ve Türklerin bir kısmını da yaraladılar; bu durumda geriye kalanlar tekrar şehir surlarının arkasına çekilmek zorunda kaldılar. Bununla beraber Tatikios, yeni bir Türk hücumundan endişe duyarak, güneş batıncaya kadar ordusunun savaş düzenini bozmadan olduğu yerde bekledi. Ancak karanlık bastuktan sonra ve sur kapılarının dışında hiçbir Türk bulunmadığına emin olunca, ordusunu İznik'den 12 stadion uzaklıkta Basileia²⁶ denilen bir yere çekerek karargâhını orada kurdu. Fakat İznik'deki Türk kuvvetine karşı bir şey yapamayacağını da anlamıştı. Ayrıca Tatikios o gece karargâha gelen bir köylüden Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah tarafından İznik'i itaat altına almak üzere gönderilen emir Porsuk'un 50.000 kişilik bir kuvvetle Anadolu'ya geldiğini ve neredeyse İznik önüne ulaşmak üzere olduğunu da haber almıştı²⁷. Bu haber başkaları tarafından da doğrulanmış ve emir Porsuk'un ordusuna nazaran adamlarının sayıca azlığından endişeye düşen Tatikios plânını değiştirerek kendisinden daha güçlü bir orduya karşı savaşmak yerine ordusunun güvenliğini sağlamayı tercih ederek İzmit (Nikomedea) üzerinden İstanbul'a dönmeyi kararlaştırmıştı. Anna Komnene rivayetinin devamında Tatikios'un İstanbul'a doğru yola çıktığını, İznik surlarındaki gözcü kulesinden bunu gören Ebulkasım'ın Tatikios'un geri çekildiğini anladığını ve uygun bir yerde ona hücum etmek maksadıyla arkasından yola çıktığını ve Bizans ordusuna Prainetos (Karamürsel)'de yetişip şiddetli bir saldırıyla savaşı başlattığını, fakat Frankların bu kez de Türk-

yazmakta ve Ebulkasım'ın bir fırsatını bulur bulmaz derhal Bizans'a saldırabileceğini düşündüğünü belirtmektedir.

²⁵ Anna Komnene, aynı yer.

²⁶ W.M.Ramsay (trc.M.Pektaş, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, İstanbul 1960, s.207), Basileia'nın İznik'in 12 mil kuzeyinde ve Nikaia - Prainetos (= İznik - Karamürsel) yolu üzerinde bir yer olduğunu belirtiyor. Acaba bugün burası kuzeyde göl kenarından geçip Boyalıca'dan Karamürsel'e giden yol üzerindeki ve İznik'in 10 km. uzağındaki Çakır köyü olabilir mi?

²⁷ Anna Komnene, Kitap VI, x, 3, trc. B.Leib, age, II, s.68.

leri geri püskürttüğünü ve Tatikios'un başka bir taarruza uğramadan Bithynia bölgesinden geçerek ordusuyla İstanbul'a döndüğünü bildirmektedir²⁸.

Aslında Tatikios, Ebulkasım'a karşı gönderildiğinde, Peçenekler de Tuna'yı aşmış (1087) Bizans topraklarını yağmalamaya başlamış bulunuyorlardı²⁹. İmparator Aleksios bunu haber alınca, *batı domestikos*'u Pakurianos'a derhal ordusuyla Peçeneklerin üzerine yürümesini emretmişti. Ne var ki, bu emre uyan Pakurianos kendi birliklerinden sayıca çok fazla olan Peçeneklere karşı yaptığı savaşı kaybettiği gibi kendisi de savaşta ölmüştü. Bunun üzerine imparator, Tatikios'u Anadolu'dan çağırarak Trakya bölgesinde yeni bir ordu hazırlamak için yanına büyük miktarda para verdikten sonra Adrianopolis (Edirne)'e gönderdi. Tatikios bu paralar ile yeni kuracağı orduya alacağı askerlerin yıllık ücretlerini ödeyecekti. Ayrıca imparator, Humbertopulos'un³⁰ da Kyzikos'da küçük bir garnizon bırakıp adamlarıyla derhal Tatikios'un yanına gitmesini sağlamıştı. Tatikios bu Lâtinlerin gelişiyle güçlendi ve hemen harekete geçerek Philippopolis (Filibe) yakınlarında Blisnos'dan geçen nehrin kıyısında ordugâhını kurdu. Tatikios, daha eşyalar hendeklere yerleştirilmeden Peçenek birliğinin pek çok esir ve ganimetle birlikte bir saldırıdan döndüğünü gördü. Derhal bunların üzerine bir birlik gönderdiği gibi, kendisi de savaş düzenine soktuğu bütün ordusuyla bu birliği takip etti. Peçenekler ganimet ve esirleriyle birlikte kendi ordularına katılınca Bizanslılar ikiye ayrılıp savaş çığlıkları atarak iki kanattan Peçeneklere saldırdılar. Düşmanın çoğu bu şiddetli çarpışmada öldü, bir çoğu da kaçıp canını kurtardı. Tatikios ise Peçeneklerin eline geçmiş olan bütün ganimeti alıp Filibe'ye döndü ve bu

²⁸ Anna Komnene, Kitap VI, x, 4, trc. B.Leib, *age*, II, s.68 vd.

²⁹ Anna Komnene, Kitap VI, xiv, 1-3, trc. B.Leib, *age*, II, s.81 vdd.

³⁰ Norman asıllı bir kumandan olan Humbertopulos, 1081 yılından önce Bizans hizmetine girmiş görünüyor. Aleksios Komnenos'un isyanı ve tahta yükselişi olaylarında onun yanında yer aldığı gibi sonraki yıllarda Peçeneklere karşı yapılan savaşlarda da görevler üstlendiğine tamık oluyoruz. Ancak Anna Komnene (Kitap VIII, vii, 1, trc. B.Leib, *age*, II, s.146 vd.)'nin kaydına göre Kumanlara karşı yapılan savaştan sonra onun Ermeni Ariebès ile birlikte imparator Aleksios'a karşı bir komplo hazırladığını fakat işin anlaşılıp ortaya çıkarıldığını, bunların da yakalamış mallarının ellerinden alınarak gözlerinin kör edilmek istendiğini öğreniyoruz. Bununla beraber yine Anna (Kitap X, ii, 6, trc. B.Leib, *age*, II, s.193)'nin ifadesinden bunların ciddi bir cezaya çarptırılmadığını ve 1095'de Kumanlara karşı savaş esnasında imparator Aleksios'un diğer kumandanlarının yanı sıra Humbertopulos'u da beraberine alıp onu Zygos dolaylarındaki dağ geçitlerini tutmakla görevlendirdiğini anlıyoruz, krş.F.Chalandon, *age*, I, s.44 vd., 77, 109, 133, 139, 164.

kez karargâhını burada kurarak Peçeneklere karşı ikinci bir saldırı plânlamaya başladı.

Ancak saldırının nasıl ve nereden yapılması hususunda müteredditti. Zira Peçeneklerin insan gücü çoktu ve onlarla bir meydan savaşına girmek hiç şüphesiz bütün Bizans ordusu için intihar anlamına gelecekti. Aslında çok zor durumdaydı ve ne yapacağını bilmiyordu. Tam bu sırada Peçeneklerin her hareketini gözlemek ve sürekli bilgi almak maksadıyla her tarafa çıkardığı gözcüler geri dönerek, Beliatoba yakınlarında büyük bir Peçenek ordusunun bulunduğu haberini getirdiler. Tatikios derhal Euros (Meriç) nehrinin öteki yakasına geçip ordusunu savaş düzenine soktukten sonra Peçeneklerin karşısında yer aldı. Fakat iki taraf da bir türlü savaşa başlamıyordu; iki taraf da korku içindeydi ve çarpışma anını erteliyordu. Bizanslılar Peçeneklerin muazzam sayılarından korkup titrerken, Peçenekler de güneş ışığında pırıl pırıl parlayan Bizanslıların zırhlarından ve silâhlarından ürküyorlardı. Sadece Bizans ordusu içindeki Lâtinler cesaretlerini kaybetmemişlerdi ve düşmanın üzerine atılmak için sabırsızlanıyorlardı. Fakat Tatikios bu durumda cesaret göstermekten ziyade dirayetli davranmak gerektiği bilinciyle onları durdurdu. Böylece karşı taraf ilk adımı atсын diye iki taraf bütün gün bekledi. Hiç kimse aradaki boş alana atını sürmeye yanaşmadı ve nihayet güneş batarken iki ordu da kendi karargâhına geri çekildi. İki gün boyunca aynı durum tekrarlandı. Üçüncü günün şafağında ise Peçenekler çekildi. Bunun üzerine Tatikios onları kovalamaya başladı. Anna Komnene "... fakat bu, bir yayanın Lydia yarış arabasını kovalaması gibi birşeydi" demekle³¹, aslında Tatikios'un onları ciddi bir şekilde takip etmediğini ve belki de onları takip edecek kadar atlı kuvvete sahip olmadığını ima etmektedir. Gerçekten de Peçeneklerin geri çekilmesinden sonra Tatikios, Filibe bölgesinde sadece Lâtinleri bırakıp Edirne'ye döndü ve burada askerlerinin çoğunu evlerine göndererek kendisi de bir birlikle başkente imparatorun yanına gitti.

Peçenekler mücadeleden vazgeçmemiştir, saldırılarını sürdürmekteydiler. İmparator bu meseleyi kesin olarak halletmek amacıyla ordusunun başında Balkan dağ geçitlerini aşarak Dristra (Silistre) üzerine yürürken filoyu da Tuna'ya yolladı. Gerçekten de bu müthiş bir güç gösterisiydi. 1087 yaz sonunda Silistre yakınında Peçeneklere karşı yapılan bu savaşta Tatikios da

³¹ Anna Komnene, Kitap VI, xiv, 7, trc. B.Leib, age, II, s.85.

ordunun sağ kanadına komuta etmekteydi³². Fakat bu savaşta Bizans ordusu büyük bir yenilgiye uğradı. Ne var ki Peçenekler elde ettikleri başarıdan yararlanamadılar. Çünkü tam bu sırada Volga yöresinden Tuna bölgesine inen diğer bir Türk kavminin, Kumanların saldırısına uğrayıp yenildiler. Bu durum Bizans'a hiç değilse bir süre için nefes almak imkânı sağladı. Her ne kadar Kumanlar Bizans hizmetine girmek istedilerse de, imparator Aleksios Peçenekler ile anlaşmayı tercih etti. Bununla beraber Peçenekler (üç yıl boyunca) Trakya bölgesine saldırılarını sürdürdüler. Ama Bizans da bu mücadele sırasında yine düşmana karşı başarılı olabileceğini göstermek fırsatını buldu.

Anna'nın kaydına göre, 1090 yılı ilkbaharında Peçeneklere karşı devam eden savaşlar sırasında, Arkhontopuloi *tagma*'sının ve Lâtin yardımcı birliklerinin başında bulunan Tatikios, bu sırada Bulgarophygon'da bulunan imparatorun emriyle Aspra yakınında Peçeneklere saldırdı ve bu savaşta 300 kişi öldürüp çok sayıda esir aldı³³. Peçenekler ile mücadele bunların 29 Nisan 1091'de Levunion'da kesin olarak yenilmelerine kadar daha bir süre devam ettiyse de, bu son olaylar içinde Tatikios'un adı geçmemektedir.

Anna Komnene, Aspra yakınındaki savaştan sonra Tatikios'dan ancak 1094 yılında Nikephoros Diogenes'in imparatora karşı komplosunu ortaya çıkarıp bozması ve imparatorun hayatını kurtarması münasebetiyle bahsetmektedir. Anna bu olayı şöyle hikâye eder: imparator Aleksios bir süreden beri Bizans topraklarına yaptığı akınlarla her tarafı tahrip eden Rascia *jupan*'ı Vukan'a karşı sefere çıktığında Serres (Serez) bölgesine geldiği sırada maiyetinde bulunan *porphyrogenetos* Konstantinos Dukas³⁴ onu adı Pentegostis olan malikânesinde misafir etti. Bu misafirlik esnasında, uzun zamandan beri imparatoru öldürmek için plânlar yapan ve fırsat kollayan eski imparator IV.Romanos Diogenes'in oğlu Nikephoros Diogenes imparatorun yıkanıp hamamdan çıktığını duyunca, sanki avdan dönüyormuş gibi kısa bir kılıç kuşanıp malikâneye geldi. İçeri girdiğinde Tatikios onu gördü

³² Anna Komnene (Kitap VII, III, 6, trc. B.Leib, *age*, II, s.97) sağ kanatta Tatikios'un yanı sıra Kastamonites adlı kumandanın da bulunduğunu yazıyor. Ayrıca onun ifadesinden anlaşılacağına göre burada Oğuz ve Karaca adındaki Türk kumandanların idaresinde ücretli Türk birlikleri de yer almaktaydı.

³³ Anna Komnene, Kitap VII, VI, 3, trc. B.Leib, *age*, II, s.109

³⁴ Aleksios Komnenos'dan iki önceki imparator VII.Mikhail Dukas (1071-1078)'ın büyük oğlu; bu şahıs aynı zamanda Aleksios'un kızı Anna ile nişanlanmıştı. Fakat genç yaşta ölümü yüzünden Anna ile evliliği gerçekleşemedi.

ve uzun zamandan beri Nikephoros'un neler plânladığını bildiğinden yolunu kesti. Ona, "Bunun anlamı ne? Neden buraya uygun olmayan bir kıyafetle ve de kılıç kuşanmış olarak geliyorsun? Şimdi hamam vakti; yürüyüş yapmak, ava çıkmak veya savaşmak zamanı değil!" dedi. Tatikios'un bu sözleri üzerine Nikephoros fırsatın kaçtığını anladı ve dönüp gitti³⁵. Anna Komnene hikâyesinin devamında komplonun ortaya çıkmasından ve Nikephoros Diogenes'in tutuklanmasından sonra imparatorun olanları açıklamak ve bu komplo ile ilgili herşeyi öğrendiğini söyleyerek bu işe bulaşmış olanlara herhalde gözdağı vermek üzere bütün akrabalarını ve ileri gelenleri çağırında genel bir toplantıya çağırdığını ve çadırının korunması görevini Tatikios'a verdiğini yazmakta ve bu vesile ile Tatikios'u "güzel konuşan, güçlü ve faal bir adam" sözleriyle³⁶ övmektedir.

Bu olay münasebetiyle Tatikios'un 1094 yılında Rascia *jupan*'ı Vukan'a karşı yapılan sefere katılmış olduğunu da öğreniyoruz. Sefer savaşa dönüşmeden yaz aylarında anlaşmayla son bulduktan sonra imparator ile başkente döndüğü anlaşılan Tatikios'un, aynı yılın sonunda İstanbul'da yapılan Blekhernai Kilise Toplantısı'na *protoproedros* ve iç *vestiarito*'un *mezas primikerios*'u sıfatıyla katıldığını görmekteyiz. Bu toplantı, 1081 yılında Normanlara karşı savaşı yürütebilmek için çok lüzumlu paranın toplanması için kilisenin para ve değerli eşyalarına el konulmasına karşı çıkmış olan Kadıköy piskoposu Leon'un fikrinin yanlışlığını mahkûm etmek üzere toplanmıştı³⁷.

Tatikios bundan sonra, kendisinin eski imparator IV.Romanos Diogenes'in oğlu olduğunu iddia eden ve Kumanların yanına giderek onları Bizans'a saldırmaya teşvik eden sahte Diogenes ile birlikte Kumanların Paristrion bölgesini işgal etmeleri üzerine imparatorun düzenlediği 1095 yılındaki sefere katıldı ve bu sefer sırasında imparator Aleksios'un emriyle Kumanlara karşı Ankhialos yakınındaki Therme bölgesinin korunmasıyla görevlendirildi. Yanında kumandan Kantakuzenos ile İlhan rütbesini taşıyan

³⁵ Anna Komnene, Kitap IX, v, 5, trc. B.Leib, *age*, II, s.171 vd.

³⁶ Anna Komnene, Kitap IX, ix, 3, trc. B.Leib, *age*, II, s.182

³⁷ Bu Konsil hakkında bk. P.Gautier, "Le Synode des Blachernes (fin 1094), Etude topographique", *Revue des études byzantines*, 29 (1971), s.213-284; Kadıköy piskoposu Leon yukarıda belirtilen davranışı yüzünden daha 1086 yılında kiliseden atılmıştı; aslında 1094 yılı sonunda toplanan Blakhernai Konsili'nde onun fikrini ve ifadesini değiştirip kilise ile barışması sağlanmıştı, bu konuda geniş bilgi için bk. P.Stephanou, "Le procès de Léon de Chalcédoine", *Orientalia christiana periodica*, 9 (1943), s.5-64; ayn. mlf., "La doctrine de Léon de Chalcédoine et de ses adversaires sur les images", *Orientalia christiana periodica*, 12 (1946), s.177-199.

Skaliarios³⁸ ve diğer yüksek rütbeli subaylar ile paralı askerler vardı; hep birlikte bölgenin emniyetini sağlayacaklardı. Gerçekten de Kumanların Ankhialos'a saldırıları başarısız kaldı. Daha sonra Diogenes'in ele geçirilmesiyle de Kuman saldırısı durduruldu³⁹.

Tatikios'un bundan sonraki faaliyetleri hakkında, Birinci Haçlı Seferi'nin başlaması dolayısıyla, çoğu kez tek kaynak durumunda olan Anna Komnene'nin yanında Haçlı yazarlarının kayıtlarına da sahibiz. *Chanson d'Antioche*'a göre, 1096 yılı Aralık ayında İstanbul surları dışında kamp kuran Aşağı Lorraine dükü Godefroi de Bouillon'un askerlerine yiyecek sağlama görevi imparator tarafından Tatikios'a verilmişti⁴⁰. Bu kısa kayda dayanarak, Godefroi'nun imparatora vasallık yemini vermemesi üzerine iki taraf arasında çıkan çatışmalarda da Tatikios'un yer almış olabileceğini düşünmek pekala mümkündür.

Birinci Haçlı Seferi orduları Anadolu yakasına geçtikten ve İzmit üzerinden yürüyerek 6 Mayıs 1097'de Türkiye Selçuklu Devleti'nin başkenti İznik önüne ulaştıktan sonra derhal şehri kuşatmaya başladılar. Bu arada ordusuyla İstanbul'dan Anadolu tarafına geçerek Pelekanon (Maltepe)'a gelen imparator Aleksios'un düşüncesi de İznik önündeki Haçlılara katılmaktı. Fakat kendi ordusunun Haçlılar yanında sayıca çok az olması yüzünden olayların akışını istediği gibi yönlendiremeyeceğinden çekinerek bundan vazgeçti. Ama bizzat gitmese de, Haçlılara sanki kendisi oradaymış gibi destek vermenin doğru olacağını düşündü. Bunun üzerine *mezas primikerios* Tatikios ile kumandan Tzitas'ı 2000 kişilik bir okçu birliğiyle Haçlıların yanına yolladı⁴¹. Tatikios imparatorun emrine uyarak önce İznik'den uzakça bir yerde bulunan Aziz Georgios kalesine geldi ve buradan yanında bulunan herkes yaya olarak yürüyüp İznik surlarındaki Gonatas burcunun karşısına yerleşerek Haçlılarla birlikte kuşatmaya katıldı⁴². Haçlı tarihçisi Albertus Aquensis'e

³⁸ Skaliarios da Türk asıllı bir kumandandı. Fakat o, esir düşerek değil gönüllü olarak Bizans hizmetine girmişti, bk. Anna Komnene, Kitap VI, xii, 4, trc. B.Leib, *age*, II, s.80 vd.

³⁹ Anna Komnene, Kitap X, iii, 1-11, trc. B.Leib, *age*, II, s.192-204.

⁴⁰ Krş. G.Paris, *Chanson d'Antioche*, Paris 1848, I, s.77.

⁴¹ Anna Komnene, Kitap XI, ii, 4, trc. B.Leib, *age*, III, s.12; krş. S.Runciman, *age*, I, s.138 n.7; I.Demirkent, *age*, s.27.

⁴² Gonatas burcu surların güney tarafında yer almaktaydı ve Toulouse kontu Raymond de St.-Gilles bu burcu bulduğu sur kesiminin karşısında mevzilenmişti. Gonatas (=Diz çöken) burcunun özelliğini Anna Komnene şöyle anlatır: İmparator II.Basileios'a isyan eden kumandan Bardas Skleros'un İznik'i ele geçirmek için yaptığı saldırılar sırasında burcu temelinde açılan bir gedik yüzünden burcu eğilmiş fakat yıkılmamış olduğunu, sanki diz çökmüş gibi bir gö-

göre, Haçlılar ile Türkler arasındaki müzakerelerde Tatikios arabuluculuk yapmıştı⁴³. Anna Komnene ise Tatikios'un, Türklerin şehri Bizanslılara teslim etmeleri için ikna edilmesi hususunda, İznik Gölü'ndeki Bizans filusunun başında bulunan Manuel Butumites ile işbirliği yaptığını ve Haçlılar ile birlikte Türklere saldırdığını yazmaktadır⁴⁴.

İznik'in 19 Haziran 1097'de Bizans'a teslim edilmesinden ve şehrin idaresinin Manuel Butumites'e verilmesinden sonra, Haçlı reislerini yanına Pelekanon'a çağırarak ve Antakya'ya doğru yola çıkmadan önce onlarla tekrar konuşan imparator Aleksios, bunlara Anadolu'dan geçişleri sırasında kendilerine yol göstermek suretiyle yardımcı olacak bir Bizans birliği vereceğini bildirdi. Anna Komnene'nin ifadesinden anlaşıldığına göre, Haçlı reisleriyle birlikte Tatikios da Pelekanon'a gelmişti. Haçlı reislerinin Pelekanon'dan ayrılmasından sonra imparator Haçlılara refakat edecek Bizans birliğinin başına *mezas primikerios* Tatikios'u geçirdi. Tatikios'un iki görevi vardı; biri, Anadolu'daki yürüyüş sırasında Haçlıların güvenliğini sağlamak hususunda yardımcı olmaktı; ikincisi ise, Haçlılar tarafından Türklere alınacak kale ve şehirlere imparatorun temsilcisi sıfatıyla sahip olmaktı⁴⁵. Yine Anna'ya göre, Tatikios bir yardımcı birlikle Haçlılara katılarak, İznik'den doğuya doğru ilerleyen Haçlı ordusu ile Lefke (Osmaneli)'ye geldi⁴⁶. Ne var ki bundan sonra Anna Komnene, Haçlı ordusunun Antakya önüne gelişine kadar Anadolu'da geçen olaylar içinde Tatikios'dan bir daha bahsetmez. Ancak onun bu suskunluğunu Haçlı ordusunun Anadolu'daki yürüyüşünü anlatan Haçlı yazarlarının verdiği bilgilerle gidermek mümkün olmaktadır. Çünkü onların kayıtlarından Tatikios'un yürüyüş sırasında zaman zaman Haçlı reislerine müdahale ettiği ve Haçlılara Türklerin oluşturduğu büyük tehlikeyi göstermek için uğraştığı anlaşılmaktadır⁴⁷.

rünüş aldığı yazmış, Haçlı kuşatması sırasında ise açılan lâğım ve yakılan ateş ile burcun biraz daha çarpıldığını ve tam adına uygun bir hale geldiğini belirtmektedir. Buna mukabil burca verilen zararın daha o gece Türk garnizonu tarafından onarıldığını Haçlı kaynakları kaydetmişlerdir: Raimundus Aquilers, *RHC occ*, III, s.239, trc. H.Hill - L.Hill, *age*, s.25 vd.; Albertus Aquensis, *RHC occ*, IV, II, 31, s.322 vd., trc. H.Hefe, *age*, I, s.73.

⁴³ Albertus Aquensis, *RHC occ*, IV, II, 22, s.315, trc. H.Hefe, *age*, I, s.62 vd.

⁴⁴ Anna Komnene, Kitap XI, II, 4-5, trc. B.Leib, *age*, III, s.12.

⁴⁵ Anna Komnene, Kitap XI, III, 3, trc. B.Leib, *age*, III, s.17; krş. S.Runciman, trc. F.İşiltan, *age*, I, s.141, 144; I.Demirkent, *age*, s.29; ayn. mlf., *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098'den 1118'e kadar)*, İst. Üni. Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1974. s.56.

⁴⁶ Anna Komnene, Kitap XI, III, 4, trc. B.Leib, *age*, III, s.18.

⁴⁷ *Gesta Francorum*, *RHC occ*, III, s.135, trc. R.Hill, *age*, s.34; Raimundus Aquilers, *RHC occ*, III, 6, s.245, trc. J.H. ve L.L.Hill, *age*, s.36 vd.; Tudebodus, *RHC occ*, III, s.135, 189.

Tatikios, her ne kadar kaynaklarda adı kaydedilmemiş olsa da, Anadolu'daki olayların tümü içinde yer almıştı. Dorylaion (Eskişehir yakınında)'da Türklere karşı kazanılan savaştan (1 Temmuz 1097)⁴⁸ sonra takip edilmesi gereken yol güzergâhını belirleyen de şüphesiz Tatikios olmuş, bölge hakkında hiçbir bilgiye sahip olmayan Haçlı reisleri onun kararına uymuştu. Türk taarruzlarına karşı Haçlıların mümkün olduğunca güvenlik içinde ilerlemelerini sağlamasına rağmen, Tatikios yol boyunca çıkan her zor durumda Haçlılarca suçlanmıştı. *Gesta Francorum*'un kaydından anlaşıldığına göre⁴⁹, Antakya kuşatması sırasında Tatikios'dan artık "Haçlıların düşmanı" sıfatıyla bahsedilmektedir. Öte yandan Haçlıların nankör ve küstahça davranışları da Tatikios'u fazlasıyla kızdırmaktaydı. Bununla beraber askerî olmaktan ziyade siyasî anlam taşıyan görevini Antakya kuşatmasında 1098 yılının ilk aylarına kadar yürüttü.

Haçlı yazarı Raimundus Aquilers Haçlıların Türklerin elinde bulunan Antakya'yı kuşatmaya başladıkları zaman, Tatikios'un uygulanması gereken strateji hakkında öğütler verdiğini ve kuşatma sırasında açlık çeken Haçlılara karargâhlarından çıkıp yiyecek bulmak için çevredeki bölgeye yayılmalarını söylediğini yazmıştır⁵⁰. Yine Raimundus Aquilers'in bildirdiğine göre, 1098 yılı başında Tatikios şehrin daha sıkı ve tam bir kuşatma altına alınmasını teklif etmiş, fakat bu kabul olunmamış ve bundan kısa zaman sonra da Tatikios Antakya önünden ayrılmıştı⁵¹. Onun Antakya'dan ayrılışı hakkında hem Haçlı kaynakları hem de Anna Komnene tarafından verilen - ama birbirinden farklı olan bilgilere sahibiz.

Haçlı kaynakları Tatikios'un çekilen açlık yüzünden ve Türk saldırısından korkarak kaçtığı fikrinde birleşirler⁵². Anna'nın anlatımı ise farklıdır.

⁴⁸ Bu savaş hakkında geniş bilgi için bk. I. Demirkent, *Sultan I. Kılıç Arslan*, s.28-31.

⁴⁹ Krş. yukarıda n.47.

⁵⁰ Raimundus Aquilers, *age*, aynı yer.

⁵¹ Ayn. mlf., aynı yer.

⁵² Haçlı kaynaklarından Albertus Aquensis (*RHC occ*, IV, iv, 40, s.417, trc. H.Hefe, *age*, I, s.211)'e göre Tatikios Antakya'dan ayrılışı sırasında Haçlılara büyük takviyelerle geri döneceği sözünü vermişti: "Tatinum quoque truncatae naris, qui similiter timore attonitus, in falsa fide a sociis recesserat ad ipsum Imperatorem, propter promissum auxilium legationem laturus, quam minime fideliter peregit, non ultra Antiochiam reversus" *Gesta Francorum* (aynı yer)'un yazarı ise "interea inimicus Tetigus audiens quod exercitus Turcorum venissent super nos, ait se timuisse, arbitransque nos omnes perisse atque in manibus inimicorum incidisse, fingens omnia falsa dixit: 'Seniores et uiri prudentissimi, uidete quia nos sumus hic in maxima necessitate, et ex nulla parte nobis adiutorium succedit. Ecce modo sinite me in Romaniae patriam reuertit, et

Biz, Tatikios'un İstanbul'a gelerek yaptığı açıklama ile imparatorun kendisinin bu şekildeki davranışını tasvip ettiğini ve Haçlılar hakkında Anna Komnene'nin kaynağı durumunda olan Tatikios'un ifadesinin daha doğru olabileceğini kabule taraftarız⁵³. Anna bu konuyu şöyle anlatır: Bohemund imparatora verdiği yemine uyararak Antakya'yı Bizans'a teslim etmek istemediğinden, şehri kurtarmak üzere bir Türk ordusunun yaklaşmakta olduğunu haber alınca Tatikios ile gizlice görüşerek, ona bütün Haçlı reislerinin Türkleri Haçlılara karşı imparatorun kışkırttığına inandıklarını ve bunun intikamını almak için kendisini öldürmeye karar verdiklerini, bu sebeple mümkün olduğunca çabuk Antakya'dan uzaklaşmasını söylemiştir. Bunun üzerine Tatikios, ya Bohemund'un ikazını ciddiye alarak, ya da çekilen korkunç açlık nedeni ve kuşatmanın başarıya ulaşmasını imkânsız görerek Antakya'dan ayrılmış⁵⁴ St. Symeon (Süveydiye, bugün Samandağ) limanından bir Bizans gemisine binerek Kıbrıs'a gitmiştir.

Bundan sonra Tatikios ile ilgili bilgi 1099 yılına aittir. İmparator Aleksios büyük bir Pisa filonun Suriye'ye gitmek ve Haçlılara katılmak üzere denize açıldığını ve bu filonun Adriyatik'deki Korfu, Leukas, Kephalaria, Zakynthos adalarını yağmaladığını haber alınca hemen bunlara karşı bir filo

ego absque ulla dubitatione faciam huc multas naues uenire per mare, onustas frumento, uino, hordeo, carne, farina et caseis, omnibusque bonis quae sunt nobis necessaria. Faciam et equos conduci ad uendendum, et mercatum per terram in fideliter imperatoris huc aduenire faciam. Ecce haec omnia uobis fideliter iurabo, et attendam. Adhuc quoque et domestici mei et papilio meus sunt in campo, unde et firmiter credite, quia quantocius redibo." [Bütün bunlar olup bitirken bizim düşmanımız Tetigus, Türk ordusunun üzerimize geldiğini haber alınca korkuya kapıldı ve hepimizin düşman eline düşüp mahvolacağımızı sandı. Bunun üzerine her türlü yalana baş vurup şunları söyledi: Efendiler ve çok cesur şövalyeler! Bizim burada büyük bir tehlike içinde olduğumuzu ve hiçbir yönden bize yardımcı bir kuvvetin ulaşamayacağını görüyorsunuz. Dolayısıyla bırakın ben Roma ülkesine geri döneyim ve gecikmeden size mısır, şarap, arpa, et, un, peynir ve ihtiyacınız olan her çeşit yiyeceği deniz yoluyla göndereyim. Aynı zamanda buraya satmak üzere at da getireyim ve imparatorun güvencesi altında malların kara yoluyla gelmesini sağlayayım. Bakın size yemin ediyorum, bu işle bizzat kendim uğraşacağım. En kısa zamanda geri döneceğime delil olmak üzere geçecek bu süre zarfında maiyetimi de karargâhta bırakacağım] diye yazmaktadır.

⁵³ Anna Komnene, Kitap XI, iv, 3, trc. B.Leib, *age*, III, s.20. G.Buckler (s.463, 469 vd.), prenses Anna Komnene'nin bu olayı bizzat Tatikios'un ağzından duyduğuna, bunun yanı sıra devlet arşivlerinden de yararlanıp olay hakkında bilgi topladığına inanmaktadır.

⁵⁴ Tatikios'un Antakya kuşatması sırasında Haçlı karargâhından ayrılması ile ilgili olarak bk. J.France, "The Departure of Tatikios from the Crusader Army", *Bulletin of the Institute of Historical Research*, XLIV (1971), No.110, s.137-147.

hazırlığına girişti⁵⁵. Pizalıların denizcilikte çok hünerli olduklarını bildiğinden onlara karşı güçlü bir filo hazırladı ve Antakya'dan yeni dönmüş olan Tatikios'u, kendisine *képhalè périfhanestatè* (en şanlı amiral) unvanını vererek bu filonun başına getirdi ve deniz savaşlarında tecrübeli Landulf da *mezas dux* rütbesine yükseltülerek bütün gemilerin sorumluluğu ile görevlendirildi⁵⁶. Filo 1099 yılı Nisan ayının ikinci yarısında İstanbul'dan denize açıldı ve Samos Adası'na geldi. Ne var ki Pisalılar ada açıklarından geçerken onları yakalayamadılar ve Kos Adası'na kadar kovalamak zorunda kaldılar. Ama burada da onlara ulaşamadılar. Nihayet Patara ile Rodos Adası arasındaki sularda Pisa filosunu yakaladılar. Bizanslılar derhal hücumla geçerek Pisa filosunun içine girdiler ve kısa sürede Pisalıların en büyük üç gemisini savurdıkları Sıvı Ateş ile yakular, içinde Bohemund'un akrabalarından birisinin bulunduğu bir Pisa gemisini ele geçirdiler. Ancak birdenbire patlayan fırtına denizi altüst ederek savaşı imkânsız kıldı ve Pisa filosuna da kaçmak fırsatını verdi. Pisalılar bundan sonra Kıbrıs Adası'na yöneldilerse de, Eumathios Philokales tarafından yağma girişimleri önlenerek adadan dışarı atıldılar. Bizans filosunun yaklaşması üzerine de Kıbrıs sularından ayrılıp, bu sırada Bizans'a ait liman şehri Laodikeia (Lâzikiye)'yı kuşatmış olan Antakya prinkepsi Bohemund'un yanına gittiler⁵⁷. Tatikios imparatorun temsilcisi sıfatıyla Kıbrıs'dan Manuel Butumites'i Bohemund'a gönderdi. Niyeti herhalde Bohemund ile bir anlaşma sağlayıp Haçlıları Laodikeia önünden uzaklaştırmaktı. Ayrıca Butumites vasıtasıyla kuşatma altında açlıktan kırılan şehre yiyecek sağlamayı da plânlamış olmalıdır. Fakat Bohemund anlaşma yapmaya yanaşmadı. Butumites başarı elde edemedi Kıbrıs'a döndü. Bundan sonra Tatikios, Bohemund'un açıkça sergilediği düşmanca tutumunu imparatora bildirmek üzere bütün filoyla başkente doğru yelken açtı. Fakat Anamur yakınlarındaki Syke açıklarında korkunç bir fırtınaya yakalanan filo büyük kayıplara uğradı, gemilerin çoğu karaya sürüklenip paramparça oldu;

⁵⁵ Tatikios ile ilgili 1099 yılı için verilen bilgiler hakkında bk. Anna Komnene, Kitap XI, x, 1, trc. B.Leib, *age*, III, s.41 vd.; krş. F.Chalandon, *age*, s.215; G.Buckler, *age*, s.500.

⁵⁶ Anna Komnene, Kitap XI, x, 2, trc. B.Leib, *age*, III, s.42; F.Chalandon, *age*, aynı yer; G.Buckler, *age*, aynı yer.

⁵⁷ Anna Komnene, Kitap XI, x, 3-6, trc. B.Leib, *age*, III, s.42 vdd.; Albertus Aquensis, *RHC occ*, IV, vı, 55, s.500 vd, trc. H.Hefe, *age*, I, s.330 vdd. Laodikeia'nın Bohemund tarafından kuşatılıp sıkıştırılması hakkında ayrıca bk. R.B.Yewdale, *Bohemond I, Prince of Antioch*, Amsterdam 1970; S.Runciman, trc. F.İşiltan, *age*, I, s.232.

sadece Tatikios'un kendi idaresinde bulunan gemiler hasar görmeden yola devam edebildiler ve İstanbul'a vardılar⁵⁸.

1099 sonbahar/kış aylarında son bulduğu anlaşılan bu deniz seferiyle, kaynakların Tatikios hakkında verdikleri bilgiler son bulmaktadır.

Anna Komnene dürüstlüğünü, cesaretini, savaşçılığını övdüğü Tatikios için, babasının bu çocukluk arkadaşına duyduğu sevgi ve güveni de eserinde açıkça belirtmiştir. Ama Tatikios'un ne ölümü ne de özel hayatı ile ilgili herhangi bir bilgi aktarmıştır. Diğer eserlerde de bu konularda bir kayıt yoktur. Bu sebeple Tatikios'un evlenip evlenmediği veya çocukları olup olmadığı hakkında hiçbir şey bilmiyoruz. Bununla beraber babasının Tatikios, annesinin Komnene olduğunu söyleyen Mihail adında biri, belki de gerçekten onun oğludur. Ayrıca 1104 sözleşmesinde, *kuropalates* ve *anaagrapheos* olan Konstantinos adındaki birinden "*mezas primikerios*'un yeğeni" diye bahs olunmuştur. Bunun dışında 12.yüzyıl sonunda imparator II.Isaakios Angelos'a karşı düzenlenen entrikalar içinde Konstantinos Tatikios adını taşıyan şahıs, belki de Tatikios'un torunlarından birisiydi⁵⁹. Kinnamos'un eserinde de Tatikios adında bir kumandanın varlığından haberdar olmaktadır⁶⁰. Kinnamos, imparator Manuel'in Macarlara karşı 1167 yılında yaptığı sefer ve savaş sırasında ordusunda "Aspietes" lâkaplı Tatikios adında bir kumandanın bulunduğu bahseder. Bu şahsın da *mezas primikerios* Tatikios'un soyundan gelmiş olması pekâlâ mümkündür.

⁵⁸ Anna Komnene, Kitap XI, x, 7-9, trc. B.Leib, age, III, s.45 vd.

⁵⁹ Bk. Niketas Khoniates, *Historia*, CSHB, Bonn 1835, s.554; krş. C.M.Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, Cambridge 1968, s.84 vd.

⁶⁰ Bk. I.Demirkent, *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı*, TTK Yay., Ankara 2001, s.194 vd.